

УДК 378.013.42

РОЛЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ**Фурдуй С.Б., Ніфака Я.М.**

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Стаття присвячена дослідженню фізичної культури, як дієвого чинника соціалізації особистості студента. Розкрито аспекти усвідомлення фізичної культури, як суспільної та індивідуальної цінності, одного із засобів соціалізації, так як саме по собі може стати важливим імпульсом для виявлення і мобілізації резервів розвитку фізичної культури, появи нових тенденцій у формуванні суспільної свідомості і особистісних мотивацій, які сприяють активному освоєнню цінностей фізичної культури суспільством і особистістю.

Ключові слова: фізична культура, соціалізація, процес соціалізації, особистість, ціннісні орієнтації.

Постановка проблеми. В умовах подальшого утвердження незалежної Української держави серед різноманітних проблем, що пов'язані з національною системою фізичної культури і спорту, актуальною залишається проблема підвищення духовного потенціалу нації, особливо молодого покоління.

Ідеалом людства завжди була всебічно розвинена особистість в якому гармонійно поєднується духовне багатство, інтелектуальне і фізичне досконалість. При побудові незалежного суспільства формування всебічно розвинених людей стає реально здійсненою практичним завданням. Якби завдання не стояли перед людиною або суспільством, всі вони в значній мірі визначаються характером людських відносин, умінням жити разом, розділяти спільні цінності, норми поведінки, йти на компроміси в рішенні конфліктних ситуацій. У вирішенні цих проблем велике значення має особистість, аналіз особливостей її формування в сучасному суспільстві.

Актуальність проблеми полягає в пошуку найбільш вірних і по можливості найбільш універсальних засобів і методів фізичної культури, що сприяють підвищенню ефективності процесу соціалізації особистості. Фізична культура, як специфічний вид людської діяльності, може стати потужним фактором соціалізації. Особливо важливо підкреслити, що в системі культурних загальнолюдських цінностей високий рівень здоров'я і фізичної підготовленості багато в чому визначає можливість освоєння інших цінностей і в цьому сенсі є основою, без якої процес соціалізації мало ефективний (В.К. Бальсевич, Л.І. Лубишева).

Аналіз педагогічної літератури, останніх досліджень з проблеми. У сучасних дослідженнях з філософії спорту автори частіше звертаються до гуманістичних витоків спортивної діяльності, які пов'язують людину та її можливості з етичною, естетичною й інтелектуальною культурою у соціалізуючому процесі сучасного суспільства [1].

Трактування соціалізації, як процесу активного становлення особистості історично і культурно обумовленим аспектом, в епоху науково-технічного прогресу набуває специфічних рис: змінюється і ускладнюються критерії соціальної зрілості, відбувається ускладнення самих інститутів соціалізації, змінюються співвідношення всіх видів і форм виховання, характер взаємин між поколіннями і та ін. [2, с. 21].

Проблеми соціалізації особистості будуть актуальні завжди, поки існує цивілізація. Вони особливо гостро стоять перед сучасним українським

суспільством, для якого характерна економічна, політична, культурна і, як наслідок, соціальна криза. Все це самим безпосереднім чином впливає на формування особистості.

Цінності життя, освіта, культура, здоров'я, активне довголіття, людська індивідуальність все частіше розглядаються як критерії соціалізації. Особистість майбутнього – це людина розумна і гуманна, креативна і діяльна. Це цілісна всебічно розвинена особистість, яка втілює ідеал справжньої єдності сутнісних сил, його духовного, морального і фізичного вдосконалення. У зв'язку з цим у сьогоденні зростає значимість культури, в тому числі фізичної.

Актуальність проблематики цінностей фізичної культури молоді обумовлена необхідністю переосмислення спрощеного розуміння фізичної культури лише як засобу «фізичного відтворення» людини з ігноруванням її дійсного громадського, морально-духовного значення в суспільстві.

Аналіз цінностей фізичної культури молоді актуальний також в контексті таких теоретичних контекстів: як життєвий світ, якість життя, соціалізація, соціальний статус, активізація людських ресурсів в соціокультурному розвитку молоді, її стійке соціальне благополуччя, цивілізований соціальний порядок в рамках світової ціннісної інтеграції. Шлях інтеграції людини в соціум отримав у філософів, психологів і соціологів назву – соціалізація (Н.В. Андрєєнкова, Л.П. Буєва, І.С. Коц, В.Е. Кемеров, А.Н. Леонтьєв, Б.Д. Паригін). Зіставлення позицій даних вчених дозволяє стверджувати, що соціалізація – це процес становлення індивіда особистістю через залучення до тих культурних і соціальних цінностей і відносин, які складають основу суспільного буття [8].

Проаналізовано педагогічні та філософсько-соціологічні роботи, що присвячені проблемі розвитку особистості (Б.Г. Ананьєв, Л.П. Буєва, В.Д. Гончаров, І.Б. Котова, А.А. Корольков, Ф.І. Мінюшев, В.І. Столяров, В.П. Тугаринов, І.Т. Фролов, Е.Н. Шиянов та інші).

Не менш важливе значення з педагогічної, культурологічної і соціологічної точок зору приділяється увага формуванню фізичної культури як до суспільного явища, як фактору виховання особистості (І.М. Биховська, М.В. Видрін, Н.Н. Визитей, Л.І. Лубишева, В.П. Лук'яненко, Л.П. Матвеев, О.А. Мільштейн, Г.М. Соловійов, В.І. Столяров, і інші).

Фізична культура як ціннісна категорія особистості в останні роки входить в число провідних

ієрархій потреб людини. При цьому доцільно враховувати ставлення людини до фізичної культури як до потреби і як засобу задоволення інших культурних потреб, в результаті чого в її сфері створюються різноманітні духовно-матеріальні групи цінностей. Вони формуються через діяльність, погодяться з її основними напрямками і є відображенням духовно-фізичної сутності особистості [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Необхідно визнати, що в сучасному суспільстві місце фізичної культури в системі культурних цінностей поки що не відповідає її значенню як одного з найважливіших чинників соціалізації особистості. Усвідомлення фізичної культури, як суспільної та індивідуальної цінності, як одного із засобів соціалізації, саме по собі може стати важливим імпульсом для виявлення і мобілізації резервів розвитку фізичної культури, появи нових тенденцій у формуванні суспільної свідомості і особистісних мотивацій, які сприяють активному засвоєнню цінностей фізичної культури суспільством і особистістю. Фізична культура все більше проникає в буденність всіх верств населення. Виникає нагальна потреба проведення спеціальних наукових досліджень з метою вивчення ефективності впливу фізичної діяльності на процес формування фізкультурних потреб, мотиваційно-ціннісних орієнтацій як окремої особистості, так і різних соціальних груп, серед яких найбільший інтерес для нас представляє студентська молодь.

Проблема дослідження обумовлена наявністю протиріччя між необхідністю більш активного і ефективного використання засобів фізичної культури з метою соціалізації особистості і недостатньо розроблених питань про організаційні особливості, специфіку форм і методів соціально-педагогічних впливів, покликаних забезпечити успішність цього процесу.

Мета дослідження полягає в теоретико-методичному обґрунтуванні програми і методики організаційно-педагогічних впливів, що сприяють ефективній соціалізації особистості студентів в умовах процесу фізичного виховання у ВНЗ. Виходячи з проблеми і мети дослідження, його об'єктом обрано процес соціалізації особистості в сучасному вузі, а в якості його предмета виступають педагогічні закономірності, умови і специфічні особливості процесу соціалізації особистості, що базується на основі використання засобів фізичної культури.

Мета статті. Загальним наслідком процесу соціалізації особистості засобами фізичної культури в студентському середовищі повинно з'явитися поглиблене усвідомлення студентом, відповідальності свого світогляду, професійної підготовки, фізичного стану та інших особистісних якостей. Поряд з природничо-науковою та гуманітарною підготовкою студентів в системі вищої освіти потрібне посилення ролі має і місце фізичної культури, як одного з чинників процесу соціалізації особистості студента.

Виклад основного матеріалу. Фізична культура є істотним елементом соціального буття в умовах сучасного суспільства, роль якої в рішенні різних проблем індивідуального та колективного життя в порівнянні з минулим надзвичайно зросла. Засоби фізичної культури, покликані сьогодні-

ні найактивнішим чином, сприяти зміцненню здоров'я, збереженню високої фізичної та психічної працездатності, тривалості творчої фази життя. Фізична культура в стані також забезпечувати духовне здоров'я, виховання людини, зростання загального культурного рівня, формування естетичних запитів, ідеалів, набуття навичок самоорганізації, самоврядування і та ін. [5].

Звичайно, фізична культура – не універсальний інструмент вирішення перерахованих завдань, проте є одним з провідних засобів їх досягнення і діє в єдності з іншими факторами впливу на особистість. Вчені, В. Бальсевич, А.А. Гужаловский, З.І. Кузнєцова, І.В. Муравов, В.Н. Платонов, В.С. Фарфель, М.М. Яковлев та інші одностайні в тому, що фізична культура, являє собою інтегровану сферу діяльності, яка має як гетерогенні, так і гомогенні риси. Важливою рисою є ще недостатньо осмисленою особливістю фізичної культури у тому, як рівень її престижності і структура чинників визначають популярність в суспільстві. Саме ці обставини дозволяють в певній мірі оцінювати рівень розвитку і якісні показники фізичної культури в незалежному, демократичному суспільстві та в різних соціальних групах.

Як відомо, що рівень фізичної культури особистості визначається характером, структурою та спрямованістю мотивацій фізичної активності людини. У цьому відбивається ступінь соціальної зрілості і відповідальності людини до свого здоров'я і фізичної підготовленості. Фізична активність, здійснювана індивідуумом безпосередньо пов'язана з мотиваціями, рівнем фізкультурної освіченості і обсягом накопиченого досвіду. Якість її організації, систематичність, відповідність цілям фізичної культури, адекватність рівню здоров'я, статтю, віком, рівнем фізичної підготовленості є головними складовими цінності фізичної культури особистості [7].

Підводячи короткі підсумки аналізу деяких методологічних питань пов'язаних із з'ясуванням сутності фізичної культури і місця особистості в соціалізуючому процесі, можна надати деякі ствердження: По-перше, фізична культура як складний соціокультурний феномен виступає складовою частиною загальної культури людства. Вона включає в себе в якості необхідних компонентів фізичне виховання, спорт і фізичну рекреацію, які характеризують життєдіяльність особистості в сфері освіти, побуту, дозвілля. По-друге, істотною роллю грає фізична культура в самореалізації особистості, забезпечуючи умови і чинники для соціального розвитку останніх. Виступаючи елементом способу життя особистості, фізична культура стає сферою здійснення творчого потенціалу особистості, сприяє гармонізації біологічного і соціального в людині, зміцненню духовного здоров'я людей, формуванню стабільних ціннісних і світоглядних установок особистості. Особистість людини формується і розвивається в результаті численних факторів, об'єктивних і суб'єктивних, природних і суспільних, внутрішніх і зовнішніх, незалежних і залежних від волі і свідомості людей, діючих стихійно або узгоджено з визначеними цілями [6].

Отже, при формуванні особистості засобами фізичної культури акцент необхідно робити не

на застосування будь-яких особливих методів впливу на індивіда, а на вироблення у нього переконання особистісну значимість цінностей фізичної культури.

Різні дослідження вчених (В. Базилевич, В. Бальсевич, Л. Бевзенко, Г. Грибан, Л. Лубишева та ін.) показало унікальність фізичної культури як фактора соціалізації особистості. Унікальність полягає в наступному: виходячи з біологічної потреби людини в русі, через фізичну культуру задовольняються соціальні потреби; фізична культура найкращим чином гармонізують біологічне і соціальне в людині; фізична культура сприяє адаптації індивіда до мінливих умов навколишнього середовища, регулює послідовність етапів соціалізації; серед чинників соціалізації, фізична культура є одним з універсальних засобів, здатним найкращим чином вирішувати проблеми соціалізації, регулювати цей процес на всіх його етапах, особливо в первинній соціалізації.

Тому при організації занять фізичною культурою у ВНЗ важливо створити необхідні і достатні умови для успішного процесу становлення особистості, щоб цінності фізичної культури стали культурної потребою кожного; значимість занять фізичною культурою обумовлюється успіхом процесу соціалізації і трансформується в культурну потребу кожного мобільного студента. Ступінь активності студента багато в чому залежить від позитивного ставлення особистості до фізичної культури, як складової частини загальної культури і фактора соціалізації особистості.

Розглядаючи і визначаючи місце і значення фізичної культури в житті студента, слід зазначити, що вона впливає на всі сторони його життєдіяльності. Ціннісні орієнтації якого спрямовані на «діяльну структуру» проведення часу, проте свідчить проведений аналіз про найбільш високий рівень сформованості особистості студента.

Результати проведеного нами дослідження дозволяють визначити рівень відповідності традиційного змісту освіти з фізичної культури, організованого в вузі, запитам практики сучасного життя, відповідність сучасним теоретико-методологічним положенням фізичної освіти, ставлення студентів до фізичної культури, а так само ступінь відповідності їх уявлень про шляхи її виведення з кризового стану та ін.

Розгляд досліджуваної проблематики здійснювалося в двох тісно пов'язаних між собою напрямках. По-перше, фізична культура вивчалася з точки зору існуючої в даний час системи викладання дисциплін з фізичної культури та спорту в ВНЗ. Другий підхід пов'язаний з дослідженням місця і ролі фізичної культури у вільному проведенні часу студентства (спортивні секції, факультативи). Нами встановлено, що у студентів, включених в систематичні заняття фізичною культурою, виявляється досить висока активність, виробляється певний стереотип режиму дня, підвищується впевненість, високий життєвий тонус. Вони в більшій мірі комунікабельні, висловлюють готовність до співдружності, радіють соціальному визнанню, менше бояться критики. У них спостерігається більш висока емоційна стійкість, витримка, їм більшою мірою властивий оптимізм, енергія, серед них більше наполегливих, рішучих людей, які вміють повес-

ти за собою колектив. Цій групі студентів більшою мірою притаманні почуття обов'язку, сумлінність, зібраність. Вони успішно взаємодіють в роботі, що вимагає постійної напруги, вільніше вступають в контакти, більш спритні, серед них частіше зустрічаються лідери, їм легше вдається самоконтроль. Це стверджує про ґрунтовне позитивний вплив систематичних занять фізичною культурою на характерологічні особливості особистості студентів. Але кількість студентів в групах мінімальна.

Як показує аналіз постановки фізичного виховання в вузі, існує односторонній, «фізіологічний» підхід у вирішенні проблеми. Викладачі фізичної культури у вищих навчальних закладах основна увага зосереджують на вихованні фізичних якостей, формування рухових навичок і умінь. Здійснюється контроль лише над біологічним субстратом людини, його організмом. Значно відділяється фізичне від духовного, тому часто особистість людини залишається поза увагою. Все, що відноситься до духовної сфери – зміст думок і почуттів, ціннісні орієнтації, потреби, інтереси, викладачами фізичної культури не враховуються. Функції викладача, істотно змінюються: від обов'язків організатора, керівника – до функцій консультанта. В навчальних заняттях спеціально відводиться час для освоєння студентами способів організації самостійних індивідуальних і групових занять з розвитку фізичних якостей і організації активного дозвілля.

При такому підході наголошується високий рівень зацікавленості, ініціативи, творчого підходу, організаторської активності з боку студентів. При складанні програми занять ми виходили з положення, що рішення проблеми всебічного розвитку особистості можливо лише за умови цілісного підходу до фізичного виховання, який передбачає єдність цілей і спрямованості навчальних і поза навчальних занять з фізичного виховання, а також самостійно контрольованої роботи єдність морального, духовного і фізичного виховання.

Суть методики формування у студентів ціннісних орієнтацій в сфері фізичної культури полягає в специфіці змісту фізичного виховання і складається з двох розділів: практичного і теоретичного, що включає в себе наукову систему знань, що розкриває не тільки питання теорії і методики фізичного виховання, а й сучасні оздоровчі, рекреаційні, реабілітаційні технології. Етапний контроль процесу фізичного виховання у ВНЗ, з нашої точки зору повинен включати не тільки реєстрацію та оцінку показників фізичного стану студентів, а й їх обов'язкову самооцінку та стимулювання студента до ефективності занять з фізичної культури.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Проведена робота, нам дає можливість на ствердження – мотиви спонукають студентів до занять фізичною культурою залежать від: бажання підвищити фізичну підготовленість; оптимізувати вагу, поліпшити фігуру; зняти втому і підвищити працездатність; виховати гарну манеру, культуру рухів; домогтися спортивних успіхів; виховувати волю, характер, цілеспрямованість; раціонально проводити вільний час; та тощо.

Проведене нами дослідження свідчить про те, що для формування правильних уявлень про роль

фізичної культури, зміна сформованих стереотипів у ставленні до занять фізичною культурою і формування мотиваційно-ціннісних відносин і установок до занять фізичними вправами у студентів, необхідно систематичне проведення як групових, так і індивідуальних бесід зі студентами. Методика проведення бесід передбачає, розширення кола обговорюваних питань, розгляд яких пов'язується з викладанням програмного навчального матеріалу, забезпеченням умов для його сприйняття з культурологічних позицій, формування моральних відносин в процесі занять фізичними вправами, роз'ясненням його соціальної значущості для особистого та суспільного життя студентів як в період навчання в вузі, так і в майбутньому.

На наш погляд найбільш важливим кінцевим результатом занять фізичними вправами є не рівень фізичної підготовленості, на який орієнтована традиційна організація фізичного виховання, а рівень потреби в заняттях фізичною культурою та позитивного ставлення студентів до фізкультурно-спортивної діяльності. Комплексний підхід до виховання вимагає розглядати і особистість студента, і процес виховання як єдність різноманіт. Цілісний процес фізичного виховання – це таке виховання студентів, коли при акцентуванні уваги до розвитку однієї здібності не втрачається зв'язок з іншими, коли один вид діяльності сприяє збагаченню іншого.

Таким чином, проведено дослідження дозволило прийти до висновків про те, що фізична

культура, як складова загальнолюдської культури, відіграє велику роль у формуванні ціннісних орієнтирів студентів, соціалізації їх в суспільстві. Фізичну культуру, внаслідок цього, необхідно розглядати в якості одного з вирішальних факторів соціалізації особистості студента; однієї зі складових освіченості особистості; виду духовно-морального виробництва суспільства; форми пізнання індивідом навколишнього світу і самого себе. Загальним наслідком процесу соціалізації особистості засобами фізичної культури в студентському середовищі повинно з'явитися поглиблене усвідомлення студентом щодо відповідальності до свого світогляду, професійної підготовки, фізичного стану та інших особистих якостей. Поряд з природно-науковою та гуманітарною підготовкою студентів в системі вищої освіти потрібне посилення ролі і місця фізичної культури, як одного з чинників процесу соціалізації особистості студента під час соціалізованості у ВНЗ.

Дослідження було проведене професорсько-викладацьким складом кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та фізичної культури в Ізмаїльському державному гуманітарному університеті протягом року, яке свідчить про те, що спостерігається тенденція позитивного впливу фізичної культури на формування найкращих рис характеру сучасної молоді, якщо викладачі більш приділяють увагу роз'ясненню студентам щодо значення фізичних вправ на розвиток особистості.

Список літератури:

1. Апциаури Л. Ш. Спорт как социальное явление и фактор социализации личности / Л. Ш. Апциаури // Теория и практика физической культуры. – 2003. – № 1. – С. 12-14.
2. Базилович В. Интеллектуальна діяльність в контексті глобалізаційних процесів / В. Базилович // Вища школа. – К. – 2008. – № 2. – С. 26-33.
3. Грибан Г. Методологічні аспекти духовності в фізичному вихованні та спорті / Г. Грибан // Спортивний вісник Придніпров'я. Науково-теоретичний журнал Дніпропетровського держ. ін-ту фіз. культ. і спорту. – Дніпропетровськ. – 2005. – № 2. – С. 19-21.
4. Кононова Л. І. Теоретичні та методологічні основи творчості у соціальній роботі / Л. В. Кононова. – М.: СГА, 2011. – 168 с.
5. Кириленко О. Соціологічний аналіз спортивної активності населення України / О. Кириленко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – К. – 2007. – № 3. – С. 169-187.
6. Ніфака Я. М. Економічне та фізичне виховання учнів в процесі продуктивної праці. Методичні рекомендації / Я. М. Ніфака, А. С. Нісімчук, І. О. Смолюк та ін. – Луцк: СНУ ім. Лесі Українки, 2013. – 160 с.
7. Пестова Т. Г. Фізична культура як фактор соціалізації особистості студента // Філософські та психолого-педагогічні проблеми сучасної вищої освіти: матеріали регіональної науково-практичної конференції. – Кисловодськ: Изд-во СевКавГТУ, 2001. – С. 68-69.
8. Фурдуй С. Б. Соціалізація особистості: навчально-методичний посібник / С. Б. Фурдуй. – Ізмаїл: ІДГУ, 2016. – 141 с.

Фурдуй С.Б., Ніфака Я.Н.

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

РОЛЬ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В ПРОЦЕССЕ СОЦИАЛИЗАЦИИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ

Аннотация

Статья посвящена исследованию физической культуры, как действенного фактора социализации личности студента. Раскрыты аспекты осознания физической культуры, как общественного и индивидуального ценностей, одного из средств социализации, так как само по себе может стать важным импульсом для выявления и мобилизации резервов развития физической культуры, появления новых тенденций в формировании общественного сознания и личностных мотиваций, которые способствуют активному освоению ценностей физической культуры обществом и личностью.

Ключевые слова: физическая культура, социализация, процесс социализации, личность, ценностные ориентации.

Furdui S.B., Nyfaka Ya.M.

Izmail State University for the Humanities

THE ROLE OF PHYSICAL CULTURE IN THE PROCESS OF SOCIALIZATION OF STUDENT YOUTH

Summary

The article is devoted to the study of physical culture as an effective factor in the socialization of the student's personality. The aspects of awareness of physical culture as social and individual values, one of the means of socialization, are revealed, as in itself can become an important impulse for the identification and mobilization of reserves of development of physical culture, the emergence of new trends in the formation of social consciousness and personal motivations that promote active development values of physical culture by society and personality.

Keywords: physical culture, socialization, socialization process, personality, value orientations.